

KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet

Telephely: 1097 Budapest Tóth Kálmán u. 4., megbízott igazgató: Horn Dániel, telefon: +36 30 606 1247, e-mail: kti.titkarsag@krtk.mta.hu, www.mtakti.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2019. január 1. és augusztus 31. között

Az intézet 2019-ben is a kialakított kutatási stratégiájának megvalósításából adódó célokkal folytatta kutatásait, teljesítette a kutatási szerződésekben és megállapodásokban vállalt kötelezettségeit. Legfőbb feladatai az Európai Bizottság és az NKFIH által támogatott kutatási projektek, valamint egyéb kutatási szerződésekből fakadó kötelezettségeinek időarányos teljesítése, illetve lezárása, továbbá a Verseny és szabályozás 2018. évi kötetének, valamint a Munkaerőpiaci Tükör 2018. évi angol nyelvű kötetének összeállítása és kiadása. Az MTA Lendület program keretében az intézet feladata a mechanizmustervezési, az agglomerációt és társadalmi kapcsolathálózatokat, a vállalati stratégiát és versenyképességet, illetve az egészségi állapot, az egészségügyi ellátások igénybevétele, és a gazdasági-társadalmi viszonyok közötti összefüggéseket vizsgáló kutatások folytatása volt.

II. A 2019. január 1. és augusztus 31. között elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási eredmények

AGGLOMERÁCIÓ ÉS TÁRSADALMI KAPCSOLATHÁLÓZATOK – LENDÜLET KUTATÓCSOPORT

A csoport kutatásaiban kiemelkedő fontosságú a régiók technológiai diverzifikációjának jobb megértése. Eredményeik szerint a régió határain túlmutató együttműködések felerősítik a lokális hasonlóság hatását. Minél intenzívebben működnek együtt a feltalálók más régiókban lévő feltalálókval, annál könnyebb a már meglévő technológiákhoz hasonló technológiát kifejleszteni a régióban. Megmutatják továbbá azt is, hogy a diverz (sok más régióba mutató) kapcsolati hálókat tovább segítik a diverzifikációt. Végül azt találják, hogy a sok régióban jelen lévő vállalatokon belüli együttműködések intenzitása szintén hozzájárul a diverzifikációhoz.

Az Agglomeráció csoport másik kiemelkedő kutatásában a városokon belüli kapcsolathálózatok szerkezete és a város jövedelem-egyenlőtlensége közötti kapcsolatot vizsgálta az iWiW adatbázis segítségével. A tanulmány új bizonyítékot talál arra, hogy a társadalmi kapcsolatokról fakadó előnyök nem egyenlően oszlanak meg a társadalomban. Azokban a városokban, ahol kezdetben magas volt a jövedelemegyenlőtlenség, a fragmentált hálózatok tovább generálták az egyenlőtlenségeket. Mindez azt sugallja, hogy a hálózatok jövedelemszint alapján való szegmentáltsága további egyenlőtlenséget szül. A tanulmány második felében azt vizsgálták a kutatók, hogy milyen tényezők generálják leginkább a városokon belüli hálózatok fragmentáltságát. Eredményeik szerint a település szerkezete fontosabb alakítója a fragmentáltságnak, mint az etnikai-, politikai- vagy vallási fragmentáltság, illetve az oktatáshoz való egyenlőtlen hozzáférés. Végül azt találják, hogy a lokális egyenlőtlenség becslésében a településszerkezet a hálózati fragmentáltság jó instrumentuma.

A csoport kiemelkedő kutatása a technológiai fejlődés társadalomra gyakorolt egyik legnagyobb kihívását jelentő hullámával, a tömeges automatizációval foglalkozik. A kutatók az automatizációnak kitett foglalkozások térbeli eloszlásának dinamikáját vizsgálják Svéd adatokon, és az e mögött húzódó egyéni munkavállalói stratégiákat tárják fel. Eredményeik szerint a 2005-2016 közötti időszakban a nem automatizálható, magasan képzett munkaerő

sokkal jobban koncentráldott nagyvárosokban, mint a közepes- vagy nagy mértékben automatizálható foglalkozások. Az egyének régiók közötti költözését vizsgálva azt találják, hogy a nagyvárosba költöző, automatizálható foglalkozásban dolgozó munkavállalók könnyebben ki tudnak kerülni ezekből a munkakörökből, mint a kisvárosokba költözők. A kutatás eredménye arra utal, hogy a technológia fejlődés jelen hulláma erőteljes térbeli egyenlőséget fog generálni a nagyvárosok és kisvárosok között.

AGRÁRGAZDASÁGTAN ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS

A kutatás három közép- és kelet-európai ország - Észtország, Magyarország és Szlovénia – mezőgazdaságában a farmok beruházási magatartását és a puha költségvetési korlát jelenlétét vizsgálta a 2007–2015 közötti időszakra vonatkozó mezőgazdasági tesztüzemi panel adatok felhasználásával. A számítások szerint a bruttó mezőgazdasági üzemi beruházások pozitív kapcsolatban állnak az előző évi bruttó mezőgazdasági beruházásokkal, a reálértékesítés növekedésével és az állami beruházási támogatásokkal. Az adósságra és a cash flow változókra vonatkozó vegyes eredmények azt sugallják, hogy a farmok eltérő beruházási magatartása a beruházások forrásainak különböző intézményi hátterére vezethető vissza a vizsgált országokban. A számítások arra utalnak, hogy Észtországban a farmok puha költségvetési korlát erős változata, míg Magyarországon és Szlovéniában puha költségvetési korlát gyenge verziója figyelhető meg. Ezt azt jelent, hogy a farmok beruházási döntéseiknél a likviditási korlát nem játszik jelentős szerepet, amihez hozzájárulnak a beruházási támogatások is.

A kevésbé fejlett régióknak nyújtott támogatás hatékonysága időszerű kérdés a 2014–2020-as programozási időszak felénél. A kutatás bemutatja a vidékfejlesztési támogatásnak a magyar LAU1 régiók jólétére gyakorolt hatását a 2008 és 2013 közötti időszakban. A cél az összes Vidékfejlesztési Alap általános hatásának mérése volt, a program összes intézkedését lefedve. A kutatás a helyi jólét két mutatóját használta: a többdimenziós, lokális változókra alapozott regionális fejlődési mutatót, amely a regionális fejlődés általános szintjét méri, és egy egyszerű, migráción alapuló mutatót, amely az észlelt életminőség proxyja. A támogatások hatásának értékeléséhez általánosított részvételi valószínűségeken alapuló párosítást és különbség-különbsége-becslési technikákat alkalmaztak. Függetlenül attól, hogy a támogatás összegének kiszámításától (teljes támogatás, egy főre jutó támogatás, egy km²-re jutó támogatás), a helyi jólét mértékét vagy az alkalmazott módszertant, a hatás nem volt szignifikáns, sőt néha negatív is. Ez megkérdőjelezi a vidékfejlesztési politika hatékonyságát Magyarországon.

EGÉSZSÉG ÉS TÁRSADALOM – LENDÜLET KUTATÓCSOPORT

2010 és 2012 között új járóbeteg szakrendelőket létesítettek húsz elmaradott magyarországi kistérségben. Ezt a kvázi kísérletet használjuk ki a járó- és fekvőbeteg-ellátás közötti helyettesítés mértékének becslésére. A 2008–2015 közötti egyéni szintű paneladatokon becsült fix hatású Poisson-modelljeink azt mutatják, hogy a járóbeteg-szakellátási megjelenések száma 19%-kal nőtt, a kórházi tartózkodások száma pedig 1,6%-kal csökkent a fejlesztések hatására, és a potenciálisan elkerülhető hospitalizáció (potentially avoidable hospitalization, PAH) ennél nagyobb mértékben, 5%-kal csökkent. Dinamikus modellspecifikációnk szerint a PAH-hatások rögtön a fejlesztés utáni évben jelentkeztek, a nem potenciálisan elkerülhető kórházi tartózkodás viszont csak több éves késleltetés után kezdett csökkenni. Instrumentális változós becsléseink alapján a járóbeteg-szakellátási költségek egy forinttal való növekedése 0,6 forinttal csökkenti a fekvőbeteg-kiadásokat. Eredményeink arra utalnak, hogy (1) a járóbeteg-ellátás közelebb hozása a korábban nem ellátott lakossághoz érdemi egészségnyereséggel jár, (2) és jelentős helyettesítés figyelhető meg a járó- és fekvőbeteg-ellátás között.

Egy további kutatásunkban a magyar lakosság 50%-át lefedő, a 2003-2011 közötti időszakra vonatkozó adminisztratív adatbázis felhasználásával vizsgáljuk a magyarországi egészségügyi kiadások és mortalitás jövedelem és lakóhely szerinti egyenlőtlenségeit. A foglalkoztatásra, jövedelemre, lakóhelyre, egészségügyi kiadásra és mortalitásra vonatkozó részletes adminisztratív adatok alapján teljesebb képet tudunk adni, mint a korábbi, kérdőíves adatokon alapuló irodalom. Tanulmányunkban megyék és jövedelem kvantilisek szerint számítjuk ki az átlagos egészségügyi kiadásokat, valamint az 5 és 8 éves mortalitást. Eredményeinket kiigazítjuk a lakosság nemenkénti és életkor szerinti összetételével.

Négy mintázatot mutatunk be: (i) jelentős területi különbségek vannak az egészségügyi költésben; (ii) pozitív összefüggés van a munkajövedelmek és a TB által finanszírozott egészségügyi kiadások között; (iii) a munkajövedelem és egészségügyi kiadások közötti kapcsolat erőssége megyénként eltérő; (iv) negatív összefüggés figyelhető meg a munkajövedelem és mortalitás között. További vizsgálatainkban nem találunk összefüggést alapvető megyei szintű egészségügyi kínálati indikátorok és egészségügyi kiadások között. Összességében az eredményeink arra utalnak, hogy a magasabb munkajövedelmű egyének jobb egészségi állapotban vannak, mégis magasabb az egészségügyi kiadásuk az ellátásokhoz való jobb hozzáférés következtében.

HÁLÓZATOK GAZDASÁGTANA

A csoport egyik fontos kutatása arra a jelentős, de kevésbé kutatott kérdéskörre koncentrált, hogy milyen szerepe van a különféle kapcsolatrendszereknek a tudás terjedésében, és ez hogyan befolyásolja a gazdasági (vállalati, iparági, regionális) teljesítményt. Első eredményeik azt mutatják, hogy a kevesebb helyi, és több távoli kapcsolattal rendelkező dolgozók azok, akik új képességeket hoznak a vállalatokhoz és a régióba.

Másik kutatási projektjünkben az összekapcsolt vállalati mérleg és termékstatisztikai adatok segítségével feltárták a magyar feldolgozóipari iparágak technológiai hasonlóságon alapuló kapcsolatrendszerét („iparági tér”). Tekintve, hogy az iparágak hasonlóságának rendszere, nagyban befolyásolja új iparágak régiókban, országokban való megjelenését és sikerességét, a kutatásnak lényeges fejlesztéspolitikai alkalmazási lehetőségei is vannak, mely megjelenik európai szinten is a regionális gazdaságfejlesztés újabb megközelítéseiben (például intelligens szakosodás). A kutatók egy esetpéldán keresztül bemutatták ezeknek a kapcsolatoknak az alkalmazhatóságát a térségi gazdasági bázis feltérképezésében, amely segítheti a hazai regionális gazdaságfejlesztési szakpolitikát. Ehhez példaként a Közép-Dunántúli Régió adatait használták. Az iparágak technológiai közelségének adatait a kutatók a további kutatások és a fejlesztéspolitika számára az intézet honlapján elérhetővé tették. A technológiai hasonlóság szerepét a vállalatok termékportfóliójában vizsgálva a kutatók kimutatták, hogy a termékportfólió kialakításában fontos szerepe van az egyes iparágak (és termelési folyamatok) közötti technológiai hasonlóságnak és abból fakadó költséghatékonyságnak, valamint empirikusan bizonyították, hogy e szempontok szerepe felerősödik válság időszakban.

Kutatásukban a társadalmi kapcsolathálózatok magyarországi belföldi vándorlásban játszott szerepét vizsgálták. Eredményeik azt mutatják, hogy a magyarországi belföldi vándorlás a demográfiai jellemzők, a települések gazdasági és infrastrukturális sajátosságai mellett az online közösségi hálón fenntartott kapcsolathálókat szerkezetével is összefügg. Az iWiW adatokra támaszkodva azt az eredményt kapták, hogy többen vándorolnak el azokról a

településekről, melyeknek több külső, és kevesebb belső kapcsolatuk van. A kapcsolatháló emellett a céltelepülés választására is hatással van.

JÁTÉKELMÉLET – BEÉPÜLT LENDÜLET KUTATÓCSOPORT

A kutatócsoport az európai gázpiacot modellezte, hogy megismerje a szereplők hatalmi viszonyait és a folyamatban levő bővítések erre való hatását. A modell partíciós függvény alakú játékokra kiterjesztése lehetővé teszi az EU által bevezetett, ún. TPA (harmadik fél általi hozzáférés) hatásának számszerűsítését. A TPA kötelezi a gázvezetékek tulajdonosát, hogy a vezeték – megfelelő díjazás ellenében – átengedje gázszállítás céljából. Korábbi kooperatív játékelméleti modellek nem számoltak ezzel a tényezővel. Az új elemzési keret lehetővé teszi, hogy az érintettek alkupozícióját nagyobb pontossággal számoljuk ki.

A kutatócsoport klasszikus osztozkodáseméleti módszereket alkalmazott a bázisállomás-megosztás problémában, amelyben a különböző szolgáltatóknál regisztrált felhasználókat kell elosztani az állomások között. A modellben a szolgáltatók a felhasználók sávszélesség-igényének függvényében értékelik a rendelkezésre álló bázisállomásokat. Az értékelések alapján az állomások kapacitásait tortaszeletelési eszközökkel osztják szét.

A játékelméleti eszközöket kiterjesztették a pénzügyi hálózatokban bekövetkező csődhelyzetek elemzésére és megértésére is. A kutatást a legutóbbi pénzügyi válság, vagy tetszőleges olyan helyzet motiválja, amikor egy csődbe ment fél veszteséget okozhat másoknak.

Gyakori jelenség ugyanis, hogy a hitelezők a vállalatokat (országokat, államokat, egyéneket és más szervezeteket) adósságelengedésben részesítik. A fő kérdés az, hogy hogyan osszuk el a vállalat eszközeinek értékét a hitelezők és a vállalat között. Az ezt modellező tartozásos játékok fő újdonsága a szokásos csődjátékokkal szemben az, hogy itt a vállalat is játékos, amely fizetéképtelen esetben is szigorúan pozitív kifizetést kaphat, vagyis kimenthetik. Ilyen értelemben az adósságelengedés kooperatív játékelméleti modellje tekinthető a puha költségvetési korlát szindrómát leíró modellek egyik változatának is.

Megvizsgálták továbbá a kockázatkerülő-magatartás hatását a tőzsdebuborékok kialakulására. A kísérleti közgazdasági irodalom az utóbbi években azt vizsgálta, hogy a résztvevők bizonyos szempont szerinti kiválogatása milyen hatással van a túlárazás megjelenésére az értékpapírpiacokon. A kockázatkerülés/keresés mértéke alapján sorolták piacokhoz a résztvevőket és tesztelték, hogy milyen hatása van ennek a túlárazásra. Megmutatták, hogy ez a fajta kiválasztás részben megmagyarázza a túlárazást: kockázatkereső egyénekből álló piacon (nagyobb) túlárazás figyelhető meg, mint a kockázatkerülő egyénekből álló piacokon.

KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGTAN ÉS KÖZPOLITIKÁK

Az intézetben végzett makrogazdasági modellszámítások előrejelzése szerint a GDP növekedésének erős lassulása várható, a mostani 5% feletti értékekről 1% közelébe. A pesszimista forgatókönyv 2023-ra 0%-os, míg az optimista 2%-os éves növekedési rátát jelez előre. A lassulás fő oka az, hogy a rendelkezésre álló munkaerő növekedése megáll, majd visszafordul. Ezt a feltételezett esetleges gyorsabb termelékenység növekedés sem tudja ellensúlyozni.

A magyar önkormányzatok korrupciós kockázatai és gazdasági fejlettsége, társadalmi összetétele közötti összefüggések vizsgálatára vonatkozó tanulmány eredményei arra mutatnak,

hogy a gazdaságilag fejlettebb önkormányzatok jobban tudják kontrollálni a korrupciót, és azok is, amelyeknél a lakosság iskolázottsági szintje magasabb. Ez egyfelől arra hívja fel a figyelmet, hogy a lokális anti-korrupciós politikákat érdemes testre szabni, a települések gazdasági fejlettségét és társadalmi összetételét, munkaerőpiacát is figyelembe venni ehhez. Másrészt az elemzés eredményei felhívják a figyelmet arra is, hogy a lakosság iskolázottsági szintjének növelése jótékony hatással lehet a korrupció kontrolljának növelésére is.

A nyugdíjrendszert vizsgáló kutatások kimutatták, hogy a Nők40 keretében halasztás nélkül nyugdíjba menő nők átlagos várható élettartam esetén 2012-ben még nyertek a kedvezményen, de 2014-től kezdve, különösen 2015 után – a reálbérrobbanás és a már megállapított nyugdíjak árindexálása miatt – már jelentős jóléti veszteséget szenvedtek azokhoz képest, akik tovább dolgoztak.

A magyar közfoglalkoztatást nemzetközi kontextusban vizsgáló kutatások megállapították, hogy számos nemzetközileg ismert közfoglalkoztatási forma sajátos keverékét alkotja, megtalálhatóak benne a workfare és az átmeneti foglalkoztatás típusú közfoglalkoztatási rendszerek sajátosságai. Ugyanakkor sajátos vonása a településüzemeltetésbe való beépülése és egy sajátos, a késői tervgazdálkodás időszakára jellemző tervezési rendszer létrehozása. Ennek következménye, hogy kistelepülések esetén a településvezetők érdekeltté váltak a jó közmunkások visszatartásában az elsődleges munkapiacról.

MECHANIZMUSTERVEZÉS – LENDÜLET KUTATÓCSOPORT

Vesecseriprogramok

Ha egy vesebetegnek az élődonorja immunológiailag nem kompatibilis, akkor a vesecseriprogramok keretében lehetősége van a donorjának elcserélésére másik kompatibilis donorra. Európában már több, mint 10 országban van működő nemzeti program, amelyek néhány régióban nemzetközi együttműködéssé bővültek. Az ENCKEP (European Network for Collaboration on Kidney Exchange Programmes) COST Action első munkacsoportjának vezetőjeként a csoport részt vett az európai alkalmazások feltérképezésében és elemzésében. Ennek eredményeként két kézikönyv született, az első a programok általános leírásait tartalmazza, a második a modellezési és optimalizálási kérdésekre fókuszál.

Allokációs problémák.

Megvizsgálták, hogy miként lehet egy adott allokációról eldönteni, hogy Pareto-optimalis-e abban a klasszikus esetben, amikor a játékosokhoz tárgy-csomagokat allokálhatunk. Megvizsgáltuk a kardinális és ordinális preferenciák esetét, és NP-nehézségi bizonyítások mellett hatékony algoritmusokat adtunk speciális esetekre. Az AAMAS konferencia-változat kibővített verziója 2019-ben elfogadásra került a Theoretical Computer Science folyóiratnál. Egy másik cikkben azt elemezték, hogy egy egyszerű egy-az-egyhez történő tárgy-allokációs feladatban milyen hatása van, ha a játékosok preferenciái bizonytalanok lineáris rangsorokon, illetve páros összehasonlításokon alapuló modelleken. Két kérdés algoritmikus bonyolultságát vizsgálták: 1. egy adott allokáció milyen valószínűséggel lesz Pareto-hatékony? 2. adott preferenciákra miként lehet találni egy olyan allokációt, mely a legnagyobb valószínűséggel Pareto-hatékony?

Stabil folyamatok és hálózatok.

A stabil párosítások kiterjesztését vizsgálták hálózati folyamatokra. Ez a kiterjesztés képes a stabilitás fogalmát olyan komplex piacokra is közvetíteni, amikben az egyes résztvevők egymással a párosítási piacokénál sokrétűbb viszonyban állhatnak. Eredményeik közt egy hatékony algoritmus leírása mellett megtalálható a többtermékes folyamatok problémájának messzemenő leegyszerűsítése és ugyanezen problémára egészértékű megoldás találásának NP-

nehézsége is. Továbbá bizonyításra került, hogy az allokációs problémára is teljesül az a tétel miszerint a jobb illetve a legjobb válaszon alapuló blokkolások folyamata is stabil eredményre vezet. A stabil hálózatok témakörében azt elemezték, hogy a piaci beavatkozások miként befolyásolják a piaci egyensúlyt. Belátták, hogy ha a szerződésekre nézve a cégek kiválasztás függvénye teljesen helyettesíthető, akkor piaci versenyegyensúly mindig létezik, és megegyezik az ún. irányított séta-stabilitás koncepciójával.

NÖVEKEDÉS ÉS VERSENYKÉPESSÉG – BEÉPÜLT LENDÜLET KUTATÓCSOPORT

Termelékenységnövekedés és vállalatok

A projekt célkitűzése a csökkenő európai termelékenységnövekedés háttérében álló tényezők feltárása mikroszintű adatokon végzett elemzések segítségével, és az eredmények alapján makroökonómiai következtetések levonása. Egy tanulmány az immateriális tőkejavak termelékenysége becslésben betöltött szerepét vizsgálja, hangsúlyozva az immateriális tőke különböző mérési lehetőségeit, illetve a becsült termelékenység vállalatcsoportok közti heterogenitásában betöltött szerepét. Egy másik projekt a vállalatok közti beszállítói kapcsolatok elemzésén dolgozik, különös tekintettel a globális értékláncok szerepére.

Bérhányad és strukturális átalakulás

Az egyik fő irány a munkabérhányad szektorális összetételének vizsgálata volt, mind időben, mind országok között. A vizsgálat elsősorban a közép-kelet-európai, illetve baltikumi új EU tagállamokra koncentrál, de a többi EU tagállamot is figyelembe vette viszonyítási alapként. Az eredmények azt mutatják, hogy ha a bérhányadot korigáljuk a fogyasztás relatív árával, akkor a fejlett és felzárkózó EU tagállamok közötti bérhányad különbségek eltűnnek. A második irány az EU országok közötti konvergencia és a félreértelmezés kapcsolatát vizsgálta egy több szektoros keretben. A félreértelmezés az országok fejlettségi szintjéhez tartozó „egyensúlyi” reálárfolyamtól vett eltérés. Az eredmények azt mutatják, hogy a félreértelmezés és a gazdasági növekedés között statisztikai eszközökkel jól kimutatható, és közgazdasági szempontból jól értelmezhető kapcsolat áll fenn.

A hazai és külföldi monetáris politikák hatása a hitelkínálat deviza összetételére

A kutatás azt vizsgálta, hogy hogyan hat a monetáris politika a banki hitel kínálat deviza összetételére. Ehhez a magyar vállalatoknak nyújtott banki hiteleket vizsgálja 2005-2011 közötti időszakban. Az eredmények azt mutatják, hogy a banki hitelkínálat külföldi devizában kevésbé érzékeny a hazai monetáris politika változására, mint hazai devizában, illetve a külföldi monetáris politikák jobban hatnak a banki hitelkínálatra idegen devizában, mint hazai devizában. Vagyis amikor egy országban jelen van a devizahitelezés, a hazai ún. bankhitelcsatorna gyengül, ugyanakkor működésbe lépnek nemzetközi bankhitelcsatornák.

Konvergencia, termelékenység és adósságpálya Magyarországon

A tanulmány azt vizsgálja, hogy milyen szerepet játszott a termelékenységnövekedés és a pénzügyi környezet az elmúlt évek magyar gazdasági növekedésében. Ehhez egy sztochasztikus, kis nyitott gazdaságot feltételező modell készült, amelyben megjelenik a tőkefelhalmozás, a felzárkózó termelékenység, illetve a külső adósság. A modellszimulációk azt mutatják, hogy az empirikusan identifikált termelékenységi és kamatprémium-folyamatok jól magyarázzák a magyar gazdasági növekedés középtávú dinamikáját mind a globális pénzügyi válság előtt, mind pedig azután. Tényellenes szimulációk azt jelzik, hogy az egy főre jutó GDP növekedésének megfigyelt lassulását főként a termelékenység magyarázza, míg a

külső pénzügyi környezet szigorodása fontos szerepet játszott a beruházás és a nettó külföldi pozíció alakulásában.

OKTATÁS-GAZDASÁGTAN ÉS MUNKAPIAC

Az egyik kutatás megállapította, hogy a 3 éves kor utáni óvodai ellátás jelentősen megnöveli az anyák munkapiaci aktivitását. A komoly statisztikai/ökonometriai eszköztárat használó elemzés szerint, a 3 éves kor körül ingyenesen (vagy kevés költséggel) elérhető óvoda körülbelül 12 százalékponttal növeli az anyák aktivitását, ami negyedével magasabb azokhoz képest, akik számára nem biztosított az ingyenes férőhely.

Egy másik kutatás a be nem jelentett munkavállalás becslésére vállalkozott Magyarországon. Az eredmények azt mutatják, hogy a tartós munkaviszonnal rendelkező hazai munkavállalók körülbelül 6-7%-a volt tartósan feketén foglalkoztatott a 2001-2006 közötti hat éves időszakban, miközben további 4%-ukat foglalkoztatták átmenetileg feketén. A férfiak és az érettségizettek között, a kisebb vállalatoknál illetve az agrár- és a közlekedési szektorokban ez az arány magasabb. Az eredmények arra is rávilágítottak, hogy a magas be nem jelentett munkavállalás hosszabb távon komoly következményekhez vezet a nyugdíjak vonatkozásában is.

A harmadik kutatás a hazai 6-osztályos gimnáziumok szelekciós hatását vizsgálta az általános iskolai eredményességre. Az általános iskolai osztályokból 6. évfolyam után a legjobb tanulók közül páran elmennek a 6-osztályos gimnáziumokba. A tanulmány bemutatja, hogy ez a szelekció negatívan befolyásolja az általános iskolában maradt tanulók 8. évfolyamos tesztpontszámait. Egy-egy iskolaváltó tanuló átlagosan 4%-al csökkenti az általános iskolában maradt tanulók 8. évfolyamos matematikai tesztpontszámait. Ez a hatás a lányokra illetve a magas társadalmi státuszú tanulókra magasabb.

PIAC- ÉS VÁLLALATELMÉLETI ÉS EMPIRIKUS KUTATÁSOK

Az ágazati és versenyszabályozással összefüggő közgazdasági elemzések eredményeként, a Gazdasági Versenyhivatal támogatásával a csoport megjelentette a Verseny és szabályozás 2018 című évkönyvet, amely kiemelten foglalkozott a kiskereskedelmi piacok versenyhelyzetével. A kiskereskedelem szabályozása a versenyfeltételek változásán keresztül a fogyasztói árakat is befolyásolja. A tanulmányok a kiskereskedelmi üzlethálózatokat és a hálózatos szolgáltatásokat (pl. távközlés, villamos-energia, gáz, víz) kiskereskedelmét egyaránt elemezték. Az előbbi esetében megállapították, hogy a kötelező vasárnapi zárva tartásnak nem volt szignifikáns hatása a fogyasztói árakra a hazai szabályozás egy éve alatt. Ezzel szemben a modern üzletformák és a nemzetközi üzletláncok terjeszkedése szignifikánsan csökkentette a fogyasztói árakat, azaz az új üzletek nyitását korlátozó hazai szabályozás káros a fogyasztók számára, hiszen magasabb fogyasztói árakhoz vezet. A hálózatos szolgáltatásoknál lezajlott piacnyitás eredményességének fontos mércéje, hogy a háztartási fogyasztók hányad része él a kedvezőbb fogyasztói árakat biztosító szolgáltató- vagy szolgáltatási-csomag váltás lehetőségével. Az elemzés bemutatta, hogy a fogyasztók gyakran nem racionálisan cselekszenek. A viselkedési közgazdaságtan eredményeire alapozva a szabályozók egyre többször döntenek a fogyasztói magatartást befolyásoló beavatkozások mellett, ezzel párhuzamosan azonban egyre több tapasztalat halmozódik fel a nem működőképes beavatkozásokról vagy a várttal ellentétes, negatív hatásokról. A beavatkozások gyakori kudarca mérlegelésre készítette a döntéshozókat, felhívta a figyelmet a beavatkozások előtti

kísérletek fontosságára és annak a kérdésnek a vizsgálatára, hogy a fogyasztói magatartást milyen mértékig kell és szabad befolyásolni.

A csoport az innovációs tevékenységeket is elemezte, többféle megközelítésben. Az innovációpolitikai elemzések eredményei szerint az egymással versengő közgazdasági iskolák eltérő módon indokolják a tudomány-, technológia- és innovációpolitika (TTI-politika) létjogosultságát, az állami beavatkozás szükségességét: a fősodorba tartozó szerzők a piaci kudarcok, az evolúciós közgazdaságtan követői pedig a rendszerbeli kudarcok elméletére támaszkodva fogalmazzák meg a szakpolitikai ajánlásaikat. Ezekből a különbségekből következően másfajta TTI-politikai intézkedéseket javasolnak. A tudományvezérelt szemléletű mérések megerősítik a K+F-alapú innovációkat támogató szakpolitikai gyakorlatot, ami tetemes elmaradt haszonnal járhat a más típusú innovációk háttérbe szorítása miatt. Megfordítva, ez a szakpolitikai gyakorlat megerősíti a jelenlegi mérési gyakorlatot, azaz az innováció tudományvezérelt modelljének megfelelő mutatószámok túlsúlyát, a más típusú innovációk mérésének elhanyagolását. Ez a szakpolitikai szemlélet és mérési gyakorlat különösen hátrányos a közép-európai országokban, illetve általánosabban: minden olyan országban, ahol a nem K+F-alapú innovációk ösztönzése legalább olyan fontos lenne, mint a K+F-alapú innovációké. Az utóbbi típusú innovációk ugyanis – a források elégtelensége, a gazdasági fejlettség alacsonyabb szintje, az innovációs rendszerek gyengeségei miatt – kevésbé jellemzőek ezekben az országokban, az ilyen törekvések kisebb eséllyel lehetnek sikeresek, mint a nem K+F-alapú innovációk. Így a gazdasági hatásuk is kisebb.

b) Tudomány és társadalom

Az intézet kutatási portfóliójában az alapkutatások mellett mindig helyet kapnak aktuális gazdaságpolitikai, jóléti, nemzeti kérdések. Ilyen jellegű témákra néhány példa: a nők egészségi állapota és munkapiaci aktivitása közötti összefüggések, a gyermekellátási férőhelyek és az anyák munkakinálata közötti összefüggések, a társadalmi kapcsolathálózatban elfoglalt pozíció és egyéni sikeresség közötti összefüggések vizsgálata, a kisüzemek jelentősége a rövid élelmiszer-ellátási láncok különböző marketing csatornáin, az innováció bérekre gyakorolt hatásának elemzése, a vesezsere programokkal, illetve az új választási rendszerrel kapcsolatos kutatások. Több fontos kutatás is olyan sokakat érdeklő kérdéssel foglalkozott, hogy milyen szerepe van a különféle kapcsolatrendszernek a tudás terjedésében, és hogy a kapcsolathálókat által generált tudás-áramlás hogyan befolyásolja a gazdasági (vállalati, iparági, regionális) teljesítményt. Kutatások a gazdasági növekedés, reálárfolyam és termelékenység kérdéskörében is több olyan eredményhez vezettek, amelyek közvetlenül is felhasználhatók a gazdaságpolitika számára. A közpolitikával kapcsolatos kutatások többsége olyan témákkal foglalkozik, amelyek iránt különösen élénk a társadalmi érdeklődés, mint például a közfoglalkoztatással, a szegénységből való kitörés lehetőségeivel, a nyugdíjrendszerrel és a korrupcióval kapcsolatos kutatások. Az intézet arra is különös hangsúlyt fektet, hogy a társadalom számára hasznosítható kutatási eredményeket megfelelő fórumokon nyilvánosságra hozza, kiadványaikat nyilvános bemutatókon ismertesse, és honlapján az érdeklődő közönség számára hozzáférhetővé tegye.

Megjelent a magyarországi munkapiac és foglalkoztatáspolitikai aktuális jellemzőit bemutató és a témakör egy-egy területét részletesen elemző Munkaerőpiaci tükör című évkönyvsorozat 2018. évi kötete angolul. A kiadványok a rendelkezésre álló statisztikák, elméleti kutatások és empirikus elemzések alapján közérthető formában, jól áttekinthető szerkezetben, nemzetközi összehasonlításban mutatják be a magyarországi munkapiaci folyamatok jellemzőit és belső összefüggéseit.

Az intézet tizennyolcadik alkalommal rendezte meg a Nyári Műhelyt, amellyel a külföldön tanuló vagy hivatásukat külföldön gyakorló fiatal közgazdászok számára nyújt fórumot.

Az intézet 2019. január 1. és augusztus 31. között is gazdaságelméleti és gazdaságpolitikai szemináriumsorozatot szervezett, melynek célja a publikálás előtt álló kutatási eredmények bemutatása és megvitatása. Ennek keretében a beszámolási időszakban összesen 21 előadásra került sor.

Az intézetben elért és szemináriumokon megvitatott kutatási eredményeket 14 intézeti műhelytanulmányban és 1 Budapesti Munkagazdaságtani Füzetben tették közzé. Az intézetben született vagy születőfélben lévő kutatási eredmények, szakmapolitikai vélemények, valamint az aktuális gazdasági, közéleti és társadalom-politikai kérdések vitafórumaként működteti szakmai blogját, ahol munkatársai rendszeresen közlik véleményüket, írásaikat, lehetővé téve a társadalmi interakciót. Munkatársai sajtószerepléseit a honlapján gyűjti és tárja az érdeklődő közönség elé. Angol és magyar nyelvű megújult honlapján naprakész tájékoztatást nyújt a kutatócsoportok főbb tevékenységeiről, kutatói publikációiról, az általa rendezett konferenciákról, szemináriumokról és a fontosabb kutatási projektekről.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai a 2019. január 1. és augusztus 31. közötti időszakban

Az intézet kutatói szinte valamennyi hazai graduális és posztgraduális közgazdasági képzést nyújtó felsőoktatási intézményben oktatnak. (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Budapesti Corvinus Egyetem, ELTE, Debreceni Egyetem, Pécsi Tudomány Egyetem, Kaposvári Egyetem, Közép-Európai Egyetem) Emellett együttműködési megállapodás keretében segítik a Pannon Egyetemen, illetve a Szegedi Tudományegyetemen, a Kaposvári Egyetemen, a Közép-európai Egyetemen, a Budapesti Corvinus Egyetemen és a Szent István Egyetemen folyó doktori képzést. Kutatói tanítanak külföldi egyetemeken (University of California San Diego, University of Manchester, UK Open University), külső munkatársak neves külföldi kutatóintézetekben (Centre for Economic Policy Research, Institute of Labour Economics). Kutatója Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság Gazdaságtudományi Bizottságának társelnöke.

Munkatársai szakértői tevékenységet folytattak a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal, a Földművelésügyi Minisztérium, a GINOP Monitoring Bizottság, az Estonian Research Council, a Polish Science Foundation, az Osztrák Nemzeti Bank, a Nemzeti Tulajdon Szellemi Hivatala, az Európai Bizottság Magyarországi Kirendeltsége, Magyarország Kormánya, valamint a Költségvetési Tanács számára.

Kutatója tagja az Ostravai Közgazdasági Egyetem tudományos tanácsának. Kutatóink több nemzetközi szervezet tagjai, például European Economic Association, International Association of Agricultural Economics, EAEPE, GERPISA, Econometric Society, American Economic Association. Kutatója társelnök a Matching in practice hálózatban, illetve elnökségi tag a CA COST Action CA15210, European Network for Collaboration on Kidney Exchange Programmes hálózatban, ahol a WG1 munkacsoportot vezeti. Kutatója tagja a Scientific Committee of Global Conference on Business and Economics-nek. Kutatója felkért tagja az MTMT Tudományometriai bizottságnak. Kutatója tagja a Nők a tudományban kerekasztalnak. Az intézet tanácskozási joggal képviselteti magát a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságában és az Indikátor Albizottságban.

Számos kutatója alapítója, elnökségi tagja a Magyar Közgazdaságtudományi Egyesületnek, elnökségi tagként részt vesznek a Magyar Közgazdasági Társaság munkájában. Kutatóink aktív tagjai az MTA Közgazdaság-tudományi Bizottságának, az Emberi Erőforrások Gazdaságtana

Tudományos Bizottságnak, az Agrárközgazdasági Bizottságnak, a Fejlesztésgazdaságtani tudományos Bizottságnak és a Gazdaságtudományi Doktori Bizottságnak.

IV. A 2019. január 1. és augusztus 31. között elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

34 db NKFIH / OTKA témája futott az évben, ebből 3 a „Jelentős nemzetközi hatású, kiemelkedő eredményeket elért kutatócsoportok támogatására irányuló pályázat” kategóriában. Pályázati tevékenységében kiemelkedő fontosságú az MTA Lendület program, melynek keretében korábban az MTA véglegesítette intézetünkben a Játékelmélet és a Vállalatok, Stratégia és Versenyképesség csoport munkáját, folytatódott a Mechanizmustervezés, az Agglomeráció és társadalmi kapcsolathálózatok kutatócsoportok munkája, valamint az Egészség és társadalom kutatócsoport működése.

Folytatódott az EU 7 keretprogram által finanszírozott SKIN – Short supply chain Knowledge and Innovation Network c. H2020 projektünk, melynek célja egy a rövid élelmiszerláncok különféle szereplőit felölelő nemzetközi hálózat felépítése, jó gyakorlatok és innovációk felkutatása, valamint a Lift – Low-Input Farming and Territories – Integrating knowledge for improving ecosystem based farming című H2020 projekt. Elindult a Microprod – Raising EU Productivity: Lessons from Improved Micro Data című H2020 projektünk is.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk

Aziz H, Biró P, de Haan R, Rastegari B: Pareto optimal allocation under uncertain preferences : uncertainty models, algorithms, and complexity. **ARTIFICIAL INTELLIGENCE** 276 pp. 57-78. (2019)

Biró P, Haase-Kromwijk B, Andersson T, Ásgeirsson E I, Baltsová T, Boletis I, Bolotinha C, Bond G, Böhmig G, Burnapp L, Cechlárová K, Di Ciaccio P, Froněk J, Hadaya K, Hemke A, Jacquelinet C, Johnson R, Kieszek R, Kuypers D, Leishman R, Macher M-A, Manlove D, Menoudakou G, Salonen M, Smeulders B, Sparacino V, Spieksma F, de la Oliva Valentín Muñoz M, Wilson N, vd Klundert J: Building kidney exchange programmes in Europe – an overview of exchange practice and activities. **TRANSPLANTATION** 103:(7) pp. 1514-1522. (2019)

Biró A: Reduced user fees for antibiotics under age 5 in Hungary : effect on antibiotic use and imbalances in the implementation. **PLOS ONE** 14:(6) Paper: e0219085 (2019)

Csercsik D, Hubert F, Sziklai B, Kóczy Á L: Modeling transfer profits as externalities in a cooperative game-theoretic model of natural gas networks. **ENERGY ECONOMICS** 80 pp. 355-365. (2019)

Csóka P, Herings P J-J: Liability games. **GAMES AND ECONOMIC BEHAVIOR** 116 pp. 260-268. (2019)

Eriksson R H, Lengyel B: Co-worker networks and agglomeration externalities. **ECONOMIC GEOGRAPHY** 95:(1) pp. 65-89. (2019)

Fazekas K, Szabó-Morvai Á (eds.): The Hungarian labour market, 2018. Budapest : Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, 2019. 300 p.

Harasztosi P, Lindner A: Who pays for the minimum wage? **AMERICAN ECONOMIC REVIEW** 109:(8) pp. 2693-2727. (2019)

Hornok C, Muraközy B: Markups of exporters and importers : evidence from Hungary. **SCANDINAVIAN JOURNAL OF ECONOMICS** 121:(3) pp. 1303-1333. (2019)

Lőrincz L, Koltai J, Győr A F, Takács K: Collapse of an online social network : Burning social capital to create it? **SOCIAL NETWORKS** 57 pp. 43-53. (2019)

Schiltz F, Mazrekaj D, Horn D, De Witte K: Does it matter when your smartest peers leave your class? Evidence from Hungary. **LABOUR ECONOMICS** 59 pp. 79-91. (2019)

Segal-Halevi E, Sziklai B: Monotonicity and competitive equilibrium in cake-cutting. **ECONOMIC THEORY** 68:(2) pp. 363-401. (2019)